

Kivikautisia asuinpaikkoja Lapträskissä.

A. Europæus 1928.

Kivikautisia asuinpaikkoja Lappträskissä.

Kertomukseen kuuluu 5 karttaa, 6 valokuvaa
(lev. 6929-6934) sekä H.M.1. 8798, 8817, 8954:1-
158 ja 8967 ynnä 1 jäljennösliite.

kartta 1 puuttuu 23/10/1995

Lappträskin pitäjästä, josta ennestään oli tallessa vain n. 30 kivikauden löytöä, on tohtori Johanes Hastig viimeisen kolmen vuoden kuluessa kerännyt kivikautisia esineitä, joista osa on lähetetty Kansallismuseoon, osa on jäänyt Lappträskiin sinne ajottua kotiseutumuseota varten. Uusien löytöjen joukossa on m.m. useampia veneemuotoisia vasarakirveitä, jotka osoittavat, että vasarakirveskulttuurin kansa on oleillut pitäjän savitasankojen reunoilla. Muuan tänä syksynä museoon saatu alkeellinen kirves kirkonkylästä (8953), löydetty jokseenkin tasan 30 m:n korkeuskäyrältä, joka likimain vastannee litorinarajaa pitäjässä (Ramsayn mukaan naapuripitäjässä Liljendalissa 30 - 31 m), voi edustaa Suomensjärven kulttuurin aikaa seudulla. Tutkimuksissaan on tohtori Hastig saanut selville myös pari kivikauden asuinpaikkaa, joita tämän kirjoittaja joutui tarkastamaan virkamatkallaan syksyllä 1928.

Heimbackenin kivikauden asuinpaikka.

(Kuva 1, kartta 1).

Kesällä 1927 tohtori Hastig oli tarkastanut muutamia maa-kuoppia lähellä Lindkosken kylän Kronhagan talon tontilla sijaitsevaa asuntoaan, löytäen m.m. yhden kivikautisen, juovakoristeisen, Sperringsin keramiikkaan luettavan saviastianpalan (8817, muut samalla nolalla luetellut "saviastianpalat" ovat luontaisia savipaakkuja). Jäljennösote tohtori Hastigin löytöä koskevasta kirjeestä liitetään tähän.

Kronhagan talo (omistaja maanviljelijä Gustaf Forsström), on vasta 15 vuotta sitten isojaossa erotettu Lindkosken kylän Knutsin talosta ja siirretty nykyiselle paikalleen. Talo on Lindkosken viljellyn savitasangon itäsivulla, melkein 2 km itään Taasianjoesta (Tessjö-å), Ruotsinpyhtäälle vievän valtamaantien pohjoispuolella. Taloon pääsee kahta tietä. Toinen eroaa valtamaantiestä Lindkosken kylän keskustasta, heti Taasianjoen sillan itäpuolelta, josta on matkaa taloon runsaasti 2 km itäkoilliseen; toinen n. 1 km:n pitkä kuja poikkeaa idempää maantieltä, n. 5 km:ä Norrbyn Sjögårdin majatalosta Ruotsinpyhtäälle päin, jokseenkin suoraan pohjoiseen. Edellinen tie on lyhempi lännestäpäin tullessa.

Löytöpaikka on Heimbacken-nimisen metsämäen juuri ^{heti/} (talon pohjois- ja luoteispuolella. Mäen korkeimmat kohdat ovat kalliota, rinteet ovat kivikkoisia, alempana hiekkamaata, jossa savi tulee syvemmällä vastaan. Mäen juurella tasangon rajalla on jonkunlainen rantavalli.

Lähellä alareunaa on mäellä useampia verraten tuoreen näköisiä kuopanteita, joista yhdestä tohtori Hastig oli kaivanut esiin mainitun kivikautisen saviastianpalan. Kuopat ovat selvästi jotain myöhäisiä säilytys- tai asuntokuoppia, m.m. on tohtori Hastigin kuopasta löytämä lahonut hirren jäännös tästä todistuksena. Kansa pitää tällaisia kuoppia seudulla yleensä vanhoina nauriskuoppina ("rovgropar").

Saviastianpala osoittaa kuitenkin että paikalla on ollut kivikautistakin asutusta. Tämän vuoksi kaivettiin n. 10 pientä koekuoppaa lähiympäristöön. Vain yhdestä, itäisimmästä, ilmaantui tyypillistä kulttuurikerrosta luumurenineen; saviastianpaloja ja kvartsi-iskoksia ei siinäkään näkynyt. Kuoppien reunoilla oli ylinnä kuopasta nostetusta maasta syntynyt multamaapalte (vahvuus n. 20 cm), sen alla n. 10 cm ruskeata hiekkaa ja alinna ryynimäistä savimaata.

Kun koepistojen antama tulos oli huono, ja kun maa lisäksi oli myöhempiä kuoppia kaivettaessa pengottua ja kivistä, sekä

puunkasvu tiheää, päätin jättää tämän löytöpaikan tällä kertaa kaivamatta. Pitäjässä oli näet toinenkin, paremmin säilynyt ja kaivettavaksi sopivampi kivikauden asuinpaikka, Fällismalmilla, johon keskitin tutkimukseni. Molempien asuinpaikkojen vähääkään kunnollisempaan kaivamiseen eivät näet Lappträskin osalle varatut rahat riittäneet.

Minun paikkakunnalta poistuttuani on tohtori Hastig, Fällismalmin kaivauksissa saamaansa kokemusten nojalla, kaivanut paremalla onnella 33 koekuoppaa Heimbackenin alareunalle, löytäen tällöin paitsi iskoksia ja luumuruja, joukon karkeita, Sperringsin keramiikkaan luettavia saviastinpaloja ja sitäpaitsi kahdesta koekuopasta (III ja XXIV) nuorakeramiikkaakin. Näiden nojalla ilmoittaa hän muinaisen asuinalueen 60 m:iä pitkäksi ja 10 - 15 m leveäksi. Saviastianpaloja hän mainitsee löytyneen eniten "vanhan rantaviivan läheisyydestä", josta päättäen allekirjoittaneen maa-kuoppien kohdille kaivamat koepistot ovat osuneet ehkä liian ylös kankaalle (8967, tohtori Hastigin 26/X 1928 päivätty kirje verifikaateissa).

Lindkosken tasanko on topografikartan mukaan 12 sashenin (25,6 m) käyrän alapuolella. Löytöpaikka sattuu aivan tasangon reunaan, mainitun korkeuskäyrän kohdille. Kenties täällä näkyvä rantavalli vastaa sitä vähäistä ranta-akkumulatiota, joka tavattiin läheisellä Fällismalmenin asuinpaikalla kaivausalueen II alapäässä 24,01 - 23,57 m:n korkeudella. Heimbackenin asutusmuistot ovat nimittäin täsmälleen samoilta ajoilta, kuin Fällismalmenin. Ensimmäinen on Heimbackenin alareuna Sperringsin keramiikkaan kuuluvien palojen mukaan, ollut asuttuna silloin, kun Lindkosken savitasangot olivat merenselkiä, Fällismalmenin löydöistä päättäen n. 24 - 23,5 m:n merenpinnan aikana, mikä on n. 80 - 78 % litorinarajan korkeusluvusta. Vastaava prosenttiluku Espoossa on Sperringsin asuinpaikkojen mukaan 86 - 78. Vasarakirveskulttuurin kansa, jonka muistot kuten muista löydöistämme tiedetään, ovat n. 60 - 50 %:n meren rannan ajalta, jolloin Lindkosken tasangot olivat jo kohonneet merestä, on sittemmin hakiessaan asuinpaikoikseen hiekka-

maita savipohjaisten laaksojen liepeiltä, aivan toisten luonnon-
suhteiden vallitessa, asettunut paikalle, kuten nuorakeramiset
saviastianpalat osoittavat.

Fällismalmin kivi-kauden asuinpaikka.

=====

(Kuvat 2 - 6, kartat 1 - 5).

Fällismalm on korkeahko kangasmaa Ruotsinpyhtäälle vievän
valtamaantien molemmin puolin lähellä viimeainitun pitäjän rajaa,
Lappträskin Lindkosken kylän mailla. Sitä rajoittavat jokapuolel-
la suot ja korpimetsät, pohjoisessa Fällismossan, idässä juuri
nimetty suo ja Djupismossan, etelässä Brunalandet (ja Finn-
mossan), lännessä Hästkärret ja Källkärret. Kokonaisuudessaan sa-
notaan sitä metsäseutua, missä Fällismalm on, Djupislideniksi.

Kivikautinen asuinpaikka on Fällismalmin etelälaitteella
Silvastasin talon (omistaja Anders Silvast) maalla. Tie sinne
poikkeaa etelää kohti 7 km-tolpan (luettuna Norrbyn kylässä
olevasta maantiehaarauksesta itään päin) kohdalta, jonka luona
maantie kulkee Fällismalmin korkeimman kohdan (17,7 sashenia
= 37,76 m) yli. Siitä on n. 1,4 km Ruotsinpyhtään rajalle. Tie-
tä myöten on maantieltä asuinpaikalle n. 600 - 700 m. Tällöin
kuljetaan vähää ennen löytöpaikalle tuloa yli erään Källkärretin
kapean kohdan, joka siis oikeastaan erottaa asuinpaikan Fällis-
malmenin varsinaisesta ylännteestä. Källkärret on näillä kohdin
tuskin 24 m:äkään meren pintaa ylempänä. Mahdollisesti on siis
se pienehkö erillinen harjumuodostuma, jolla asuinpaikka on, ki-
vikaudella ollut vähäisen salmen Fällismalmista erottama. Harju-
saarekkeen leveimmällä kohden (ks. karttaa 2) on v:sta 1913
alkaen käytännössä ollut "Silvastasin hiekkakuoppa", josta tavatut
muinaisesineet johtivat asuinpaikan keksimiseen. Kuopan laiteilla
on harjun korkeus vielä paikoin vähän yli 27 m ja lienee
kuopan kohdilla ollut isompikin. Tältä leveimmältä kohden jat-
kuu harju kapeana sekä pohjoiseen, mainitulle Källkärretin yli-
menokohdalle, että lounaaseen päin. Topografikartalle ei tätä

harjusaareketta ole erikseen merkitty. Kartasta (kartta 1) saa kuitenkin jonkunlaisen yleiskäsityksen paikan asemasta ja kivikautisista luonnonsuhteista. Niinpä näyttää Fällismalmkin ainakin vielä 25,5 m:n merenpinnan aikana olleen kokonaisuudessaan isohkona saarena. Lindkosken kylän läpi juoksevalle Taasianjoelle on paikalta matkaa lähes 3 km. Pienempiä puroja (Djupbäcken y.m.) on lähempänäkin.

Ensimmäinen löytö hiekkakuopasta oli maanviljelijä Nestor Lassasin v. 1927 paikalta ajetusta sorasta talteenottama veneenmuotoinen vasarakirves (8798). Se on peräisin niiltä vaiheilta, kuin punainen vinoristi kartalla 2 osoittaa. Viime keväänä löysi tohtori Hastig, tarkastellessaan korvasientenkeruumatkallaan kuopan reunoja, kuopasta lähtevän ajotien suulta, sen koillispuolelta pari koristettua saviastianpalaa, jotka hänen museoon lähettämänsä piirustuksen mukaan ovat kivikautisia ja tyypillistä Sperringsin keramiikkaa (nähtävästi samaa astiaa kuin n:ron 8954:59 enimmäkseen palat). Vrt. tohtori Hastigin 11/VI 1928 päivätyä kirjettä.

Hiekkakuoppa leikkasi sen kaakkoispuolelta lähtevän ajotien suussa, kuten alustavassa tarkastelussa havaittiin, kivikautisen asutusalueen pohjoisnurkkaa - pintaturpeen alla oli tummanruskea, luumurupitoinen ja ikäänkuin rasvainen kulttuurikerros - mutta vain sillä kohtaa; muualla ei kuopan reunoissa voinut karkeahkossa sorassa havaita kulttuurikerrosta.

Useat sekä ennen kaivausta että sen jälkeen, kartoituksen aikana, avatut koekuopat (d - e kartalla 2, johon on merkitty vain ne koekuopat, joista jotain löytyi) osoittivat, että n. 60 m pitkä ja paikoin 35 m leveä vyöhyke harjusaarekkeen leveimmän kohdan kaakkoisella, eteläisellä ja lounaisella alareunalla on ollut kivikaudella asuttuna. Maaperä on täällä jo hienompaa, paikoin aivan tasalaatuista hiekkää, eroten hiekkakuopan latojen karkeasta kivisorasta. Alempana, jo n. 24,6 m:n korkeudella yli meren pinnan on hiekkää vain ohut kerros saven päällä. Isohkoja kivilohkareita on paljonlaisesti. Kaivausalueen I koillis-

puolella antoivat koepistot jo negatiivisen tuloksen, samoin koe-
kuoppien α ja β länsi- ja eteläpuolella. Myöhemmän ajan metsän-
kävijät olivat hieman vahingoittaneet muinaista asutusaluetta;
niinpä oli kaivausalueen III kaakkoispuolella isohko sysihauta ja
sen ympärillä joitakin vanhoja hiekkakuoppia.

Kaivausalue I hiekkakuopan ajotien suun molemmilla puolin,
===== 2
asutusvyöhykkeen pohjoispäässä, käsitti yhteensä 45 m. Ylin kor-
keusmitta oli 25,42, alin 25,06. Maanlaatu oli harjusoraa, mel-
koisen karkeaa ja kivistä alueen yläreunassa, joka olikin jo
jokseenkin löydötöntä (esim. ruudut B:6 - 7, C:5 ja D:3 aivan
tai melkein tyhjiä), mutta alempana jo hienompaa.

Kulttuurikerros alkoikin varsinaisesti siitä, missä karkeampi
sora loppui, n. 25,40 - 25,35 m:n korkeudelta alaspäin. Se ulot-
tui keskimäärin n. 40 cm syvälle pinnasta lukien. Linjalla 5,
linjaa 4 vasten, mitattiin humuskerroksen ja lyijyhiekan yhteisek-
si vahvuudeksi 10 - 15 cm ja tumman, likaisenruskean kulttuuriker-
roksen vahvuudeksi 30 - 35 cm. Vaalea, harmahtava, liikuttamaton
hiekkä oli 40 - 50 cm syvässä. Linjalla 10, linjaa 9 vasten,
oli humuskerros 10 - 15 cm, lyijyhieta 5 - 6 cm ja likaisen
ruosteenruskea ikäänkuin rasvainen, alaspäin vaaleneva kulttuuriker-
ros 25 - 30 cm vahva; koskematon pohjahiekkä 40 - 50 cm syvässä.
Linjalla 12, linjaa 13 vasten, oli humuskerros 10 cm, lyijyhieta
5 - 8 cm ja ruosteenruskea kulttuurikerros 15 - 25 cm vahva ja
pohjahiekkä 30 - 40 cm syvässä. Tällä taholla, kaivausalueesta
koilliseen, laski harju pian jyrkänlaisesti kosteaan korpeen ja
koekuopat olivat löydöttömiä. - Paitsi löytöesineitä ja luumuruja
oli kulttuurikerroksessa vähin hiilisiruja ja joku isompi kekäleen
tapainenkin.

Kulttuurimaakuoppien kohdilla oli koskematon hiekkä paljon
syvemmillä ja ruskean kerroksen alla oli vielä likaisenharmaata,
punervaläiskäistä maata. Isoin kulttuurimaakuoppa oli ruuduissa
C - D:6 - 7. Sen piirteet rajoittuivat selvästi n. 50 - 60 cm sy-
vydessä sitä ympäröivää puhdasta hiekkää vasten. Muoto on epä-

säännöllinen, huomiota herättää melkein suora lounaissivu. Pituus on n. 2,5 ja leveys n. 1,25 m. Reunoilla oli n. 40 cm:n syvyydessä useampia kiviä, jotka lohkopintaisina erosivat luontaisista harjusoran mukulakivistä ja lienevät siis ihmisten paikoilleen asettelemia; joittenkin kivien alla oli vielä kulttuurimaata. Kulttuurikerros ulottui kuopan kohdalla 75 - 85 cm syvään, eli n. 30 - 40 cm ympäröivän kulttuurikerroksen keskitasoa syvemmälle; sen yläosa oli ruskeata, kuten muuallakin, mutta pohjaosa oli likaisenharmaata ja punervaläiskäistä. Savi-asialöytöjä tuli kuopan kohdilta tavallista syvempää, aina 50 cm:n syvyydelle asti, ja vielä kuopan pohjalta löytyi palaneita luumuruja ja muuan porfyriitti-iskos (8954:20). Kuopan etelä-, itä- ja pohjoispuolella oli, ruuduissa E:5, 7 ja 8, F:5-6 ja C:8, pieniä likäläiskiä, jotka puolikaarena ympäröivät kuoppaa ja joita voisi olettaa siis paalunreiiksi. Ne ulottuivat 57 - 70 cm syvälle pinnasta lukien.

Ruuduissa C-D:12 oli 60 cm syvään ulottuva läiskä ruskeaa kulttuurimaata, josta 42 cm:n syvyydestä löytyi kirveen katkelma (8954:69); kuopan sivulla oli joku hiilikekäle n. 35 cm syvässä.

Ruudussa G:4 oli maan pinnassa vähän kuopannetta ja humskerroksessa alkava nuotionoki ulottui siinä syvälle. Tämän kohdan ympärillä, F-G:3-4, olivat maakerrokset aivan sekaisin. Paikoin oli puhdasta hiekkaa paksultikin jo verraten lähellä pintaa, mutta kulttuurikerrosta löytyi vielä yli 1 m:n syvyydestä. Ilmeisesti on paikalle joskus kivikautta myöhemmin kaivettu kuoppa, joka sitten on täytetty. Nuotiopaikka on tietysti myös myöhäisaikainen.

Kiviliesi ruuduissa C-D:10-11 (valok. 5), ainoa mikä kaivauksessa tavattiin, oli huonosti säilynyt. Muoto lähenee, noki-alueesta päättäen, suorakaidetta; koko on 1,15 x 0,80 m. Reunakivet olivat keskustaa korkeammalla. Kivet olivat vahvasti palaneita ja niitä oli kahdessa kerroksessa, 20 - 35 cm syvässä; niitä oli hajonnut myös lieden länsi- ja eteläpuolelle. Hiiliä ei ollut, mutta kiven alla oli 10 - 15 cm vahva, pinnas-

ta lukien 45 cm:n syvyydelle ulottuva musta nokimaakerros, jossa näkyi joku palanut luumuru. Lieden ympärillä oli kulttuurikerros heikkoa (n. 30 cm), mutta se vahveni rinnettä alaspäin koilliseen ja eteläänpäin n. 10 cm:llä. Lieden koillispuolella ollut kulttuurimaakuoppa tuli jo mainituksi.

Löytöjä (8954:1-79) tuli eniten 15 - 40 cm:n syvyydestä ruskeasta kulttuurikerroksesta. Kvartsi-iskoksia oli yleensä kerroksen pintaosissa ja lyijyhiedassakin, kiviaseiden paloja tuli syvempääkin. Luumuruja ja saviastianpaloja oli myös jo heti pintaturpeen alla, esim. suurempi määrä isoja saviruukun kappaleita ruuduissa C-D:9. Niitä ja varsinkin luumuruja oli kuitenkin ruskean kulttuurikerroksen pohjaosia myöten, aina 50 cm:iä syvälle, ja luumuruja löytyi vielä syvien kulttuurimaakuoppien pohjaltakin. Mitään ikäeroa ei saattanut huomata pinnempaa ja syvempää ilmaantuvien löytöjen välillä.

Kaivausalue III selostettakoon ennen kivikautisen asutusalueen
=====
alareunassa tutkittua kaivausaluetta II, koska se on alueiden I ja II välillä. Se valittiin koekuoppien nojalla ja tiheässä kuusimetsässä olevan pienen aukean paikan mukaan - näin saatiin puitten kaataminen vältetyksi - n. 10 m:n päästä kaakkoon kaivauksen I kaakkoisnurkasta. Tämä koekaivaus käsitti vain 12 m² (kartta 4). Korkeus on 24,93 - 24,76 m yli meren pinnan. Maanlaatu oli karkeata hiekkaa, jossa paikoin oli isoja kiviä, Niiden alla ei yleensä ollut kulttuurikerrosta, mikä osoitti niiden olevan luontaisissa asemissaan. Heti kaivausalueen kaakkoispuolella oli iso vanha sysihauta; kuopat, jotka olivat syntyneet maata tähän sysihautaan otettaessa, melkein leikkasivat kaivauksen senpuoleista laitaa.

Kulttuurikerros. Alueen poikki kulki viistoon, kuten kartasta 4 näkyy, vahva kulttuurimaasuoni. Sen kohdilla oli n. 10 cm:n paksuisen humuskerroksen alla ensin 35 - 40 cm:iä tyypillistä tummanruskeata kulttuurimaata, ja sen alla puhdasta pohjahiekkaa vastassa vielä 15 - 20 cm:iä multamaista, likaisenharmaata paikoin punertavaa maata. Koskematon hiekka oli siis 60 - 70 cm

syvässä. Tämän suonen molemmin puolin oli kulttuurikerroksen vahvuus vain 25 - 30 cm ja pohjamaa oli n. 35 - 40 cm syvässä.

Löytöjä (8954:80 - 113) oli läpi kulttuurikerroksen heti pintaturpeesta alkaen. Saviastianpaloja, luumuruja ja hiiliä löytyi kulttuurimaasuonen kohdilta paljonlaisesti vielä likaisenharmaasta kerroksesta, 50 - 70 cm syvästä. Löytöjen tiheydestä päättäen osui tämä kaivaus asuinpaikan vahvimmin asutulle ja antavimmalle vyöhykkeelle. Liedensijoja ei ilmaantunut. - Omituisuutena mainittakoon, että ruudusta C:g löytyi reunakappale (8954:90) samasta juovakoristeisesta astiasta, jonka paloja oli runsaasti kasautuneina ruuduissa C-D:9 kaivausalueella I, eli siis n. 20 m:n päässä (8954:59).

Kaivausalue II, n. 15 m kaakkoon kaivausalueesta III (kartta 5), valittiin puuttomalta kohtaa kivikautisen asutusvyöhykkeen alarajalta, läheltä korpimetsän reunaa. Täällä kaivettiin, koeoja mukaan luettuna, 21,5² m. Varsinaisen kaivausalueen korkeus oli 24,64 - 24,42 m, koeojan alapää oli 24 m:n korkeudella yli meren pinnan. Maanlaatu oli hienoa keltaista, pieniä savipaakkuja sisältävää hiekkaa, varsinkin alempana alueella jo vahvasti savensekaista. Pohjamaa oli savea, jonka päällä hiekka oli vain ohuena, 40 - 25 cm:n paksuisena kerroksena.

Kulttuurikerros oli heikonväristä. Linjalla I oli humuskerros 5 - 10 cm, vaaleanruskea kulttuurikerros 20 - 30 cm; savipaakkuinen pohjamaa oli 25 - 40 cm syvässä. Linjoilla III ja IV mitattiin humuskerroksen vahvuudeksi 10 - 15 cm ja vaaleanruskean kulttuurikerroksen vahvuudeksi 15 - 22 cm; paakkuinen savi tuli vastaan 25 - 37 cm syvästä. Savikappaleita oli jo paljon sekoittunut kulttuurimaahan. Ruudussa IV:1, ison kiven pohjoissivulla, osittain kiven alla, menivät löydöt kuitenkin 50 cm:iä syvään. Kiven sivussa on kivikaudella ollut ilmeisesti avoin kolo, joka oli täytetty saviastianmuruilla.

Löytöjä (8954:114 - 151) tuli runsaanlaisesti, n. 24,5 m:n korkeudelle asti. Siitä alaspäin ne vähenivät. Sekä kaivausalueen eteläosa että koeoja olivat jo vähälöytöisiä. Löydöt olivat mata-

lalla, etupäässä kulttuurikerroksen pintaosassa. Poikkeuksena oli äskenmainittu kivenkolo.

Koeojasta tulivat viimeiset luumurut ruudusta VII:3 (pinnan korkeus 24,22). Saviastianpaloja oli vielä alempanakin, viimeinen pieni murena ruudussa IX:3 (korkeus 24,01). Tässä ruudussa alkoi heikko ranta-akkumulatio, jossa hiekka oli karkeampaa ja vähän vahvempana vallimaisena kerrostumana. Sen yläreuna on 24,01 m, alareuna 23,57 m merta ylempänä. Mainittu alin saviastianmuru löytyi tämän hiekkavallin ylä- eli sisälaidasta. Vallin alapuolella ei enää ollut hiekkakerrosta saven päällä, vaan savi alkoi heti pintaturpeesta. Useampia koekuoppia kaivettiin siihen, kaikki täysin kielteisillä tuloksilla. N. 10 m:ä kaakkoonpäin muuttuu metsä vetiseksi korveksi, jonka reunasta otettu korkeusmitta oli 22,79 m yli meren pinnan.

Koekuopista on tarkemmin selostettava kirjaimella ^β merkityä (kuva 6). Se kaivettiin n. 2 - 3² m laajaksi. Se on harjun lounaisrinteellä, n. 50 m kaivausalueesta II lounaaseen, kuten kartasta 2 näkyy. Korkeus merenpinnasta on 24,78 m, siis sama kuin kaivausalueen III. Maanlaatu on hienointa muurihietää. Tämä kuoppa oli merkillinen siitä, että siitä paitsi karkeata Sperringsin keramiikkaa, löytyi nuorakeramisia saviastianpaloja, jotka ovat samanaikuisia kuin ylempää harjulta hiekkakuopan kohdilta löydetty vasarakirves (8798) ja Sperringskeramiikkaa paljon nuorempia. Molempia laatuja oli sekaisin ruskeassa, luumuru- ja hiilipitoisessa kulttuurikerroksessa, jota oli 25 - 40 cm vahvasti 10 - 15 cm:n paksuisen humus- ja lyijyhietakerroksen alla (8954:153-156). Omituisinta oli, että karkeissa saviastianpaloissa oli joissakin yksinkertaisia nuorapainanteita, siitä huolimatta että savenlaatu oli täysin samanlaista, maasälpäsirusekaista, kuin varsinaisessa Sperringsin saviastiatyyliä. - Koekuopasta lounaaseen alkaa pian savimaa. Maa on kuitenkin edelleen kuivaa, metsää kasvavaa kangasta; koekuopat osoittivat sen löydettömäksi.

Korkeusmittauksen lähtökohdaksi täytyi ottaa topografinen kartta, sillä lähin tarkkavaakituksen kiintopiste on jossain Loviisan luona, n. 2 pnk:n päässä. Fällismalmenin korkeimmalla kohden on maantien varteen topografikartalle merkitty korkeusluku 17,7 sashenia = 37,76 m. Tästä aljettiin vaakitus. Tarkistuksen vuoksi vaakittiin maantietä myöten siitä lähes km:n verran länteenpäin ^{Stor-}Djupisdäldenin kohdalla olevalle maantien rummulle, jonka korkeudeksi saatiin 25,82. Topografikartan mukaan (ks. kartta 1) pistäytyy näet 12 sashenin (25,6 m) korkeuskäyrä siinä hiukan maantien pohjoispuolelle. Ottaen huomioon, että maantie on siinä ympäröivää suota ainakin $\frac{1}{2}$ m ylempänä, osoittautui molempien vaakittujen paikkojen korkeussuhde topografikartan mukaiseksi. Kaivausiani varten valittiin kiintopisteeksi muuan maakivi kaivausalueelta I n. 10 m etelään; vaakituksen lähtökohtana oli kiveen hakattu rengas, jonka korkeudeksi saatiin, edellämainitusta 37,76 m:n korkeudesta mitaten, 25,95 m yli meren. Tämän mukaan ovat edelläesitettyt kaivausalueiden y.m. korkeudet lasketut. Kivikautinen asutusvyöhyke Fällismalmilla on siis 25,4 - 24 m:n korkeudella. Meren rannaksi voitaneen ottaa kaivausalueen II alareunassa ollut akkumulatio, 24,01 - 23,57 m, siis 24 - 23,5 m, mikä vastannee parhaiten korkeata vettä. Litorinaraja seudulla lienee n. 30 m:n paikkeilla; naapuripitäjästä Liljendalista tavattu litorinaranta on 30 - 31 m korkealla (W. Ramsay, Litorinagränsen i sydliga Finland ja Nivåförändringar och stenåldersbosättning, Fennia 47:4). Luvut olisivat siis 80 - 78 % litorinarajasta, mikä soveltuu hyvin yhteen muiden samaa keramiikkaa antaneiden asuinpaikkain vastaavan prosentin kanssa. Topografikartan mukaan on 10 sashenin, 21 m:n, korkeuskäyrä n. 1 km:n päässä asuinpaikalta kaakkoon. Kalanluut palaneiden luumurujen joukossa viittaavat meren rannan muinaiseen läheisyyteen.

Löytöjä tavattiin seuraavasti:

	Kaiv. I	Kaiv. III	Kaiv. II	Koekuopat	Yhteensä
Kirveen katkelmia	4	-	-	-	4
Tasataltta, sädekivil.	-	-	1	-	1
Sädekivil.-aseiden katkelmia	2	2	4	-	8

Kaiv. I. Kaiv. III. Kaiv. II. Koekuopat Yhteensä

Kiviesineiden katkelmia yleensä	2	2	2	1	7
Iskukiviä	-	1	1	-	2
Riipushioimia	-	2	-	-	2
Hioimen jäännöksiä	2	1	-	-	3
Sädekiviliuske-iskoksia	-	4	3	1	8
Muita kivi-iskoksia	9	10	6	-	25
Kvartsi-iskoksia	32	3	-	2	37
Saviast.kpl., Sperrings-ker.	280	151	200	39	670
" " , nuoraker.	-	-	1	32	33
Luumuruja	∞	∞	∞	x	∞
Hiiliä	x	x	-	x	x

Riipushioimien Sperringsin.

Kirveet ovat katkelmista päättäen olleet epäsäännöllisen nelisivuisia n.s. Jäkärän tyyppisiä. Sädekiviliuske-aseiden kappaleiden esiintyminen on ennestään sääntönä vanhimman keramiikkamme löytöpaikoilla. Riipushioimista on toinen liusketta, mutta epävarma; sidelovia on vain yksi. Toinen katkelma on hiekkakiveä, ja poikkeuksellinen tyypiltään. Hiointen vähälukuisuus hämmästyttää; mainittava on kuitenkin, että paikalta löytyi kiilleliuske- ja gneisikappaleita, joita oli ehkä käytetty hioimina, mutta joista rapautuminen oli hävittänyt pois varmat hionnan jäljet. Iskoksien löytösuhteissa herättää huomiota, että kvartsi-iskoksia ei tullut ensinkään alimmalta kaivausalueelta ja keskimäiseltä vain 3, mutta ylimmältä paljon enemmän kuin muita iskentälastuja. Niiden joukossa on joku kaapimeksi epäiltävä. Luumurujen joukossa on sekä nisäkkäitten että kalojen ja arvatenkin lintujenkin luita.

Saviastianpalat ovat vanhinta keramiikkaamme, n.s. Sperringsin keramiikkaa. Tyypillistä kuviokampakeramiikkaa ei ole ensinkään. Sperringsin ylemmän asuinpaikan vanhimpiin laatuihin verrattavat vaakasuorilla nuorakampajuovilla koristetut palat puuttuvat kuitenkin. Muuten ovat melkein kaikki tämän vanhimman keramiikkamme koristeaiheet, leveät juovat ja piirrot, lyhyet nuorakampaleimat, lovikoristeet, E:n muotoiset leimat, leveät

kampaleimat ja niitä muistuttavat leimarivit, pienet matalat syvennykset y.m. edustettuina. Kuopparivit kulkevat yli muiden koristeaiheiden.

Alimman kaivauksen II sekä ylempien kaivausalueiden I ja III saviastianpalojen välillä on huomattavissa jo selvästi eroa, joka tietää pienempää ikäeroa. Melkein kaikki alueen II palat ovat tiheään painetuilla kampaleimoilla koristettuja; lisäksi on vielä hienostuneita lovi- ja juovakoristeita. Kuopat puuttuvat yleensä ja savenlaatu on jo hienompaa ja astiain seinät ohuempia. Lyhyitä nuorakampaleimoja esiintyy vielä. Vanhempaa keramiikkaa kuoppineen on vain joku harva kappale (8954:133, 139). Kaivausalueen II keramiikka on siis jo hyvin lähellä Sperringsin alemman asuinpaikan saviastianpaloja, kenties ei kuitenkaan vielä yhtä pitkälle „hienostunutta“ kuin se. Tätä keramiikkaa oli kuitenkin jo vanhemman ja karkeamman lajin ohella myös jonkunverran alueilla I ja III, varsinkin jälkimäisellä alueella, mistä löytyi m.m. joitakin paloja (8954:112), jotka ovat eräitten Jäkärnlän vanhimpien saviastianpalojen kanssa identtisiä, jos jätämme huomioonottamatta eroavan savenlaadun (Jäkärnlässä kalkkikivisekainen ja huokoiseksi muuttunut, täällä maasälpäsiru- ja hiekansekainen). Yksi ilmeisesti nuorakeraminen, koristamaton saviastianpala on myös alueen II löytöjen joukossa (8954:136).

Näin on siis Fällismalmin asutusvyöhykkeen alempi osa epäilemättä hiukan ylempää osaa nuorempi. Vertaukset Sperringsin löytöjen kanssa osoittavat, että selostettava asuinpaikka kokonaisuudessaan keramiikkatyyliltään vastaa Sperringsin ylempään asuinpaikan nuorempia löytöjä ulottuen alaspäin ajassa lähes Sperringsin nuoremman asuinpaikan tasoille. Muita saman ajan asuinpaikkoja ovat, paitsi jo mainittua Heimbackenia samassa kylässä, Uudenkirkon (Vp.1.) Kaukjärvi, Viipurin Selänkangas ja Häyrynmäen ylävyöhyke, monesti jo nimetty Espoon Sperrings, Paimion Toispuolojannummi (vanhimmat löydöt) ja Kiikoisten Uusjaara. Niiden prosenttiluvut litorinarajasta vaihtelevat 87 - 78 välillä. Myös Jäkärnlän vanhin löytövyöhyke, Hinnerjoen Lammilan

vanhimmat löydöt ja Teuvan Komsin- ja Pappilankankaan löydöt ovat tämän vanhimman tyylin nuorimpia rajailmiöitä.

Tämä karkean keramiikan aikuinen paikan vanhin asutus on ilmeisesti, ylläesitettyistä korkeusmitoista ja prosenttiluvuista päättäen niiltä ajoilta, jolloin Lindkosken kylän alavat savitasangot sekä suo- ja korpimaat olivat n. 24 m:n korkeuskäyrää myöten meren alla. Mutta aivan samoin kuin kertomuksen alussa selostetulta Heimbackenilta, on myös Fällismalmilta karkean keramiikan ja muiden sen ikäisten löytöjen ohella tavattu jälkiä paljon myöhemmästä kivilautisesta asutuksesta. Tarkoitin nuorakeramisia saviastianpaloja, joita on 1 kaivausalueelta II ja kokonaista 32 pienestä koekuopasta β . Ne ovat niiltä ajoilta, jolloin Lindkosken savitasangot olivat jo kohonneet merestä, tarjoten sopivia viljelysmaita. Sellaisten lähistöltä näyttävät nimittäin nuorakeramikot hakeneen sopivia hiekkamaita asuinpaikoihin (ks. allekirjoittaneen ja M. Sauramon kertomusta v:lta 1926 Kirkkonummen salkussa), osuen tällöin usein myös kampa-keramiikkojen aikaisemmin, meren vielä peittäessä ympäröivät savimaat asumille paikoille. Fällismalmin sorakuopasta ilmaantunut vasarakirves osoittaa todennäköisesti tämän myöhemmän nuorakeramiikan asutuksen aikuista hautapaikkaa.

Mutta koekaivauksesta β löytyi myös samanlaisia karkeita saviastianpaloja kuin kaivauksista I - III, ja niiden joukossa oli muutamia, joissa on yksinkertaisia nuoralla painettuja koristeita. Nyt voisi ajatella, kun tällaiset nuorakoristeet ovat luonteenomaisia nuorakeramiikalle, että nämä palat edustavat sekakulttuurista ja nuorakeramiikka on siis osaltaan jo samanikäistä kuin paikan karkeat saviastianpalat. [Vähemmän huomiota on kiinnitettävä erinäisiin piirtokoristeisiin paloihin samasta koekuopasta, jotka muistuttavat nuorakeramiikan piirtokoristeisia paloja, koskapa samanlainen koristeaihe esiintyy usein vanhimmassa keramiikassamme (yleisenä esim. Urjalan Palomäellä), missä sitä on pidettävä juovakoristelun miniatyyrimuotona.] Ihmeellistä olisi kuitenkin näin ollen, että kaivausalueilta I - III ei

tavattu, yhtä pientä nuorakeramista murua lukuunottamatta, mitään jälkiä tällaisesta kulttuurisekotuksesta. Ja mitä toistaiseksi tiedämme sekä korkeusmittojen että stratigrafisten havaintojenkin nojalla nuorakeramiikan ikäsuhteesta kampakeramisen kulttuurimme eri asteisiin, puhuu ehdottomasti tällaista olettamusta vastaan. Kun nuorakeramiikkaa esiintyy vielä löytöpaikoilla, joiden korkeus meren pinnasta on vain vähän yli 50 % litorinarajasta, tulisi siis nuorakeramiikan elämiskausi käsittämään ajan, joka vastaisi maan nousua n. 80 prosentista alkaen 50 prosenttiin litorinarajasta. Ja koko tämän ajan pysyisi nuorakeramiikka melkein muuttumattomana, mitä sekä savenlaatuun, astiamuotoon ja koristeluun tulee, sekä vaikuttamatta juuri nimeksikään kampakeramiikkamme samanaikaiseen monivaiheiseen kehitykseen. Kun n.s. nuorakampa-aihe on vanhimmassa keramiikassamme hyvin yleinen, on ymmärrettävää, että sen aikana on joskus voitu käyttää jo yksinkertaisiakin nuorapainanteita koristeina. Tämähän sopii hyvin yhteen nuora-aiheen esiintymisen kanssa muuallakin Euroopassa, missä sitä tavantakaa on käytetty melkein raakutunkioiden ajalta lähtien, kunnes se kivikauden lopulla tulee vallitsevaksi aiheeksi koristelussa. Meilläkin on aikaisemmin nuorajuovia tavattu kampakeramiikassa, joskin sen nuorimmissa laaduissa (Räisälä-Pitkäjärvi, Viipuri-Häyrymäki, keskimmäinen vyöhyke, Askola - Honkaniemi), joissa sitä on voitu pitää ennakkovaikutuksena maattamme lähenevästä nuorakeramisesta kulttuurista. Nuorakoristeen esiintymisen vanhimpaan keramiikkaamme kuuluvissa Pällismalmin saviastianpaloissa selvittäisin siis nuorakampa-aiheen nojalla sen satunnaisena yksinkertaistumismuotona, vaikkakin näiden ^{palojen} löytyminen ^{juuri} samasta koekuopasta nuorakeramiikan kanssa herättää vahvoja epäilyksiä. Koekuopan β kohdilla on mielestäni sen vuoksi välttämättä suoritettava ensi-tilassa laajempi kaivaus, jotta saataisiin lisää aineistoa tämän kysymyksen käsittelyä varten. Metsätöntä, tutkittavaksi sopivaa aluetta on sillä kohden tarjolla. Koekuoppa β avattiin vasta varsinaisten kaivauksieni päätyttyä, kartoituksen aikana; kun olin jo silloin käyttänyt loppuun Lapträskin kai-

vauksia varten varatun määrärahan, en katsonut voivani siinä enää kaivausta laajentaa, jotta saattaisin suorittaa loppuun muut minulle kuluvan vuoden kesätyöohjelmassa määrätyt tehtävät.

Kahdelta eri kivikauden jaksolta johtuvat ja kahteen eri kulttuuriin kuuluvat Heimbackenin ja Fällismalmin löydöt ovat siis molempine aineksineen täysin samanlaisia. Ne osoittavat, että Lindkosken savitasankojen reunat olivat kahdesti kivikaudella asuttaviksi otollisia, 1) merenranta-aikoina, jolloin maamme kalastusta ja metsästystä harjoittava alkuväestö asui seudun rantahietikoilla, saaden kait savipohjaisista selkävesistä runsaan kalasaaliin, sekä 2) sittemmin savimaiden kohottua kuiville, jolloin ilmeisesti jo maanviljelystä harjoitettava vasarakirveskulttuurin kansa asettui seudulle arvatenkin sen viljavien savitasankojen houkuttelemana. Viimemainitun kansan oleskelusta seudulla ovat myös useat vasarakirveslöydöt todistuksina.

Molempien asutusjaksojen välille jäävän ajan muistoja, tyypillistä kuviokampakeramiikkaa y.m. voidaan odottaa alemmaa Taasianjoen laaksosta, mistä esim. Hindersbyn ja Labbyn kylistä on useampia irtolöytöjä tallessa, alintain n. 20 - 19 m:n korkeuskäyriltä. Paljonlaisesti kivikauden löytöjä on myös Norrbyn kylästä, missä Lappträskin järvi on pidättänyt kiviikutista asutusta vielä senjälkeenkin, kun järvi eristyi merestä.

Tutkimukset paikalla suoritettiin syyskuun 3 - 12 p. 1928.

Aame Europaeus

Lappträsk 1928
Lute 1.

8817

Avskrift.

Arkeologiska Kommissionen i Helsingfors.

Nu ha vi belägg på att en del av de gropar, som här så talrikt finnas på backsluttningarna, äro lämningar efter bostäder från stenåldern. Den 18 - 20 aug. 1927 undersökte jag en sådan grop alldeles nära min tillfälliga bostad och fann bl.a. en lerkärleksbit, som torde bevisa det. Fyndstället ligger c. 35 m norr om Kronhaga hemmans tomt i Lindkoski by i Lapträsk socken, på en backsluttning åt söder mot en flik av Tessjö ådal, ungefär 2 km från den nuvarande ån. Gropen synes varit 2,8 m lång, åtminstone 1,7 m bred och c. 0,7 m djup. I den nedre ändan vid den västra sidan voro två stenflisor uppställda, jämsides och i jämn höjd med varandra och med ungefär 1 dm:s mellanrum, den ena 39 och den andra 40 cm hög och vardera med en tjocklek av 10 - 17 cm. Något spår av förbränning kunde icke märkas på dem. I botten längs med den östra sidan hade nedlagts en trädstam, numera alldeles söndermurknad, med en diameter av icke fullt 1 dm. Jordmänen består av mylla och sand, här och där uppblandad med något mindre kol eller med någon förbränd stenbit, och grunden utgöres av leralv på ett djup av 0,7 m under jorden. Gropen har sannolikt under tidernas lopp - nästan igenfyllts, och den är nu kringvuxen av gran och tall.

Ytterligare en sak av vikt. Omgivningen av gropen är undersökt, och några steg från denna finnas två andra gropar, som sannolikt även äro lämningar efter stenåldersbostättningen. Därför borde hela detta lilla område med det snaraste sakkunnigt undersökas. Önskligt vore att få veta, om de gamla groparna på backsluttningarna här i allmänhet böra lämnas orörda, såvitt möjligt, eller om sådana på andra ställen i socknen fortfarande få undersökas av icke fackmän.

Lappträsk 24.VIII.1927.

Med utmärkt högaktning
Johannes Hastig.

fastst. av.

Карта
1.

1874г. НЮЛАНДСКОЙ ГУБ.

12. Lashenin (256 m.)
19. Lashenin (21 m.)

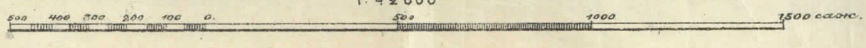
№ XI-36

СЕКРЕТНО

УЪЗД. ПЕР



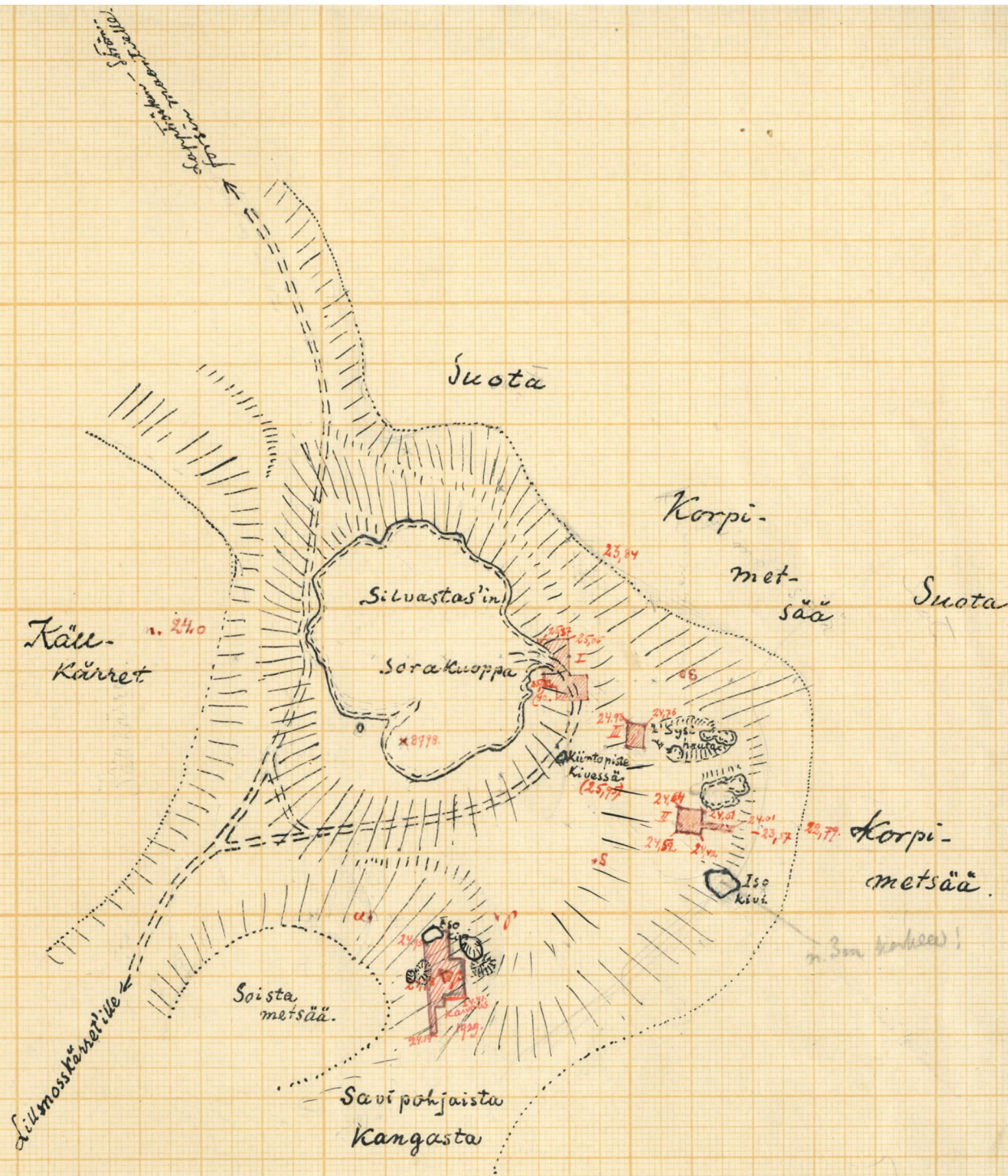
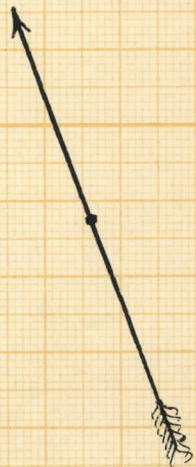
Корректировалъ Коллежск. Советни. Ясинскій



Чертилъ Надворный Советни. Хру

ПЕЧАТАНО въ VII-1912 г.



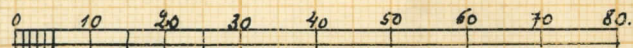


Kartta 2.

LAPPTRÄSK

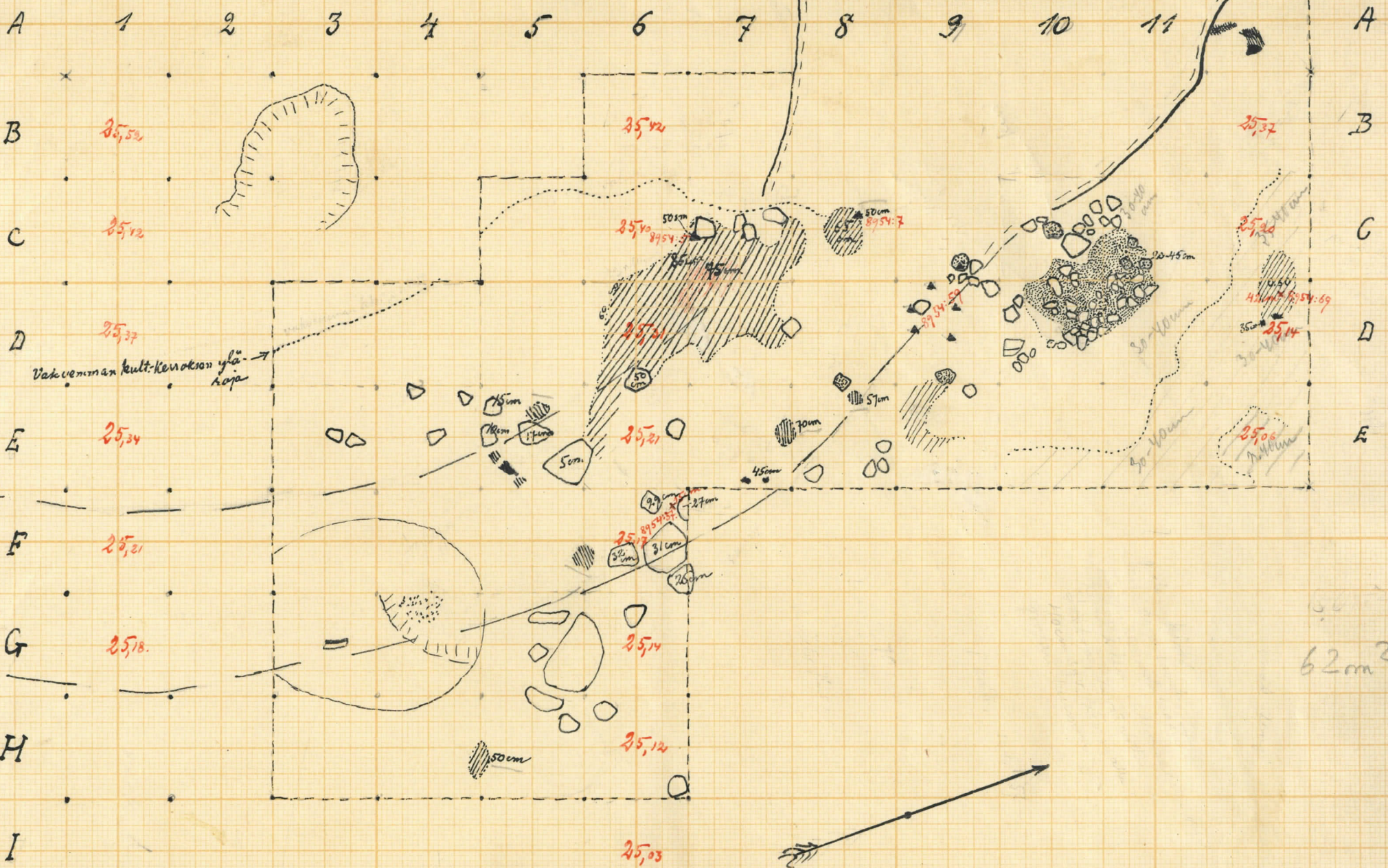
Fällismalmien kivikautinen asuinpaikka
Lindkosken kylän Silvastin talon
maalla. Tutk. A. Europaeus 4-11. 9. 1928.





kuoli
16/7/29
9:06:20-19.



■ Kaivauksia
••••• Koe Kuoppia
2395-2399 Kokeusmittojen ylitse meren p.

Hiekka kuoppa.



-  Ruskeata
 -  Likaista
 -  Nokimaata
 -  Hültkä
 -  Palan. Kiviä
 -  Huomattavampia Saviastialöyntöjä.
- } Kulttuuri-
maata

Kartta 3.

LAPPTRÄSK

Fällismalmin kivikautinen

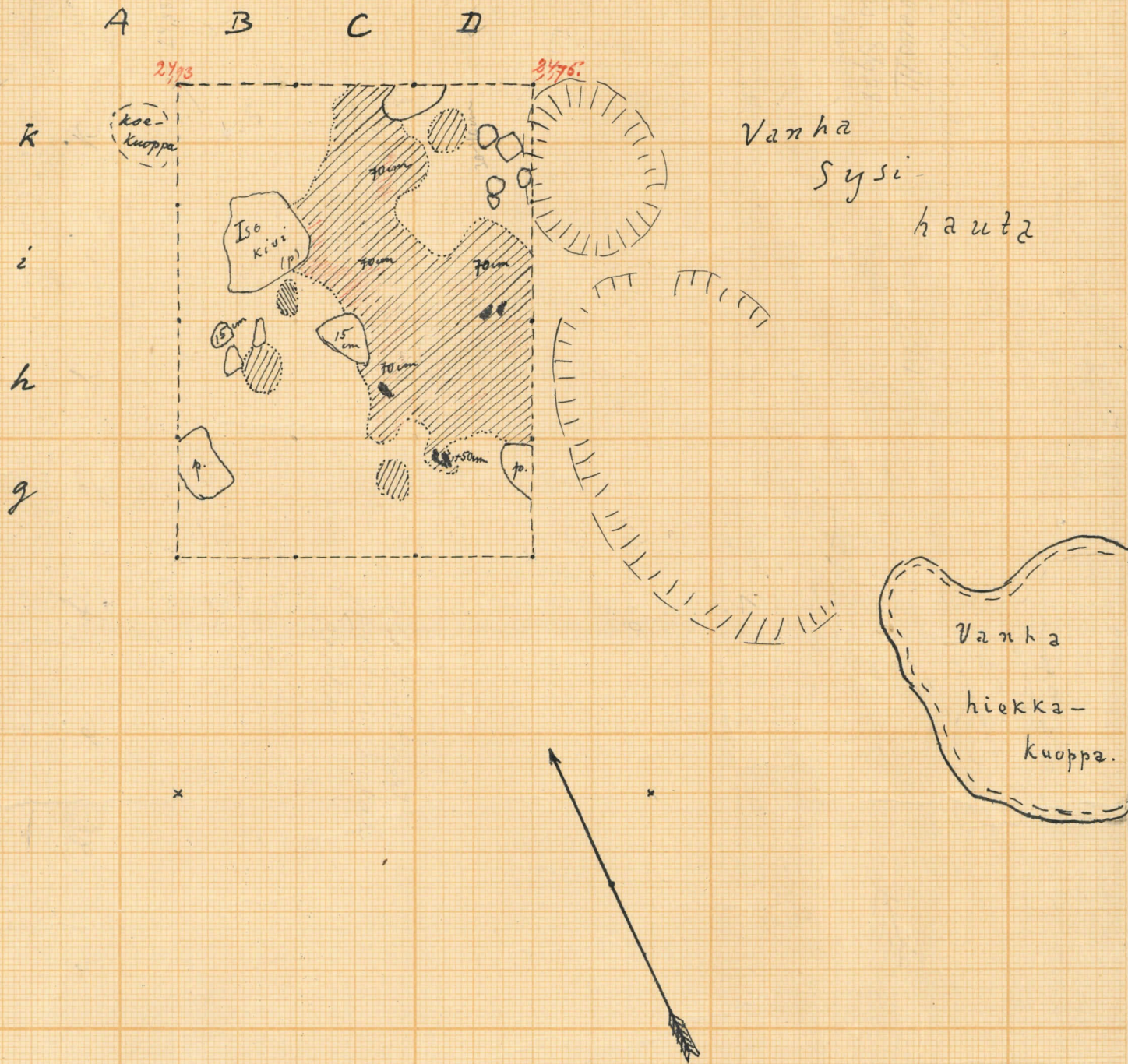
asuinpaikka,

Kaivausalue I.

2cm = 1m

A. Europræus 4/9 1928.

12 m²



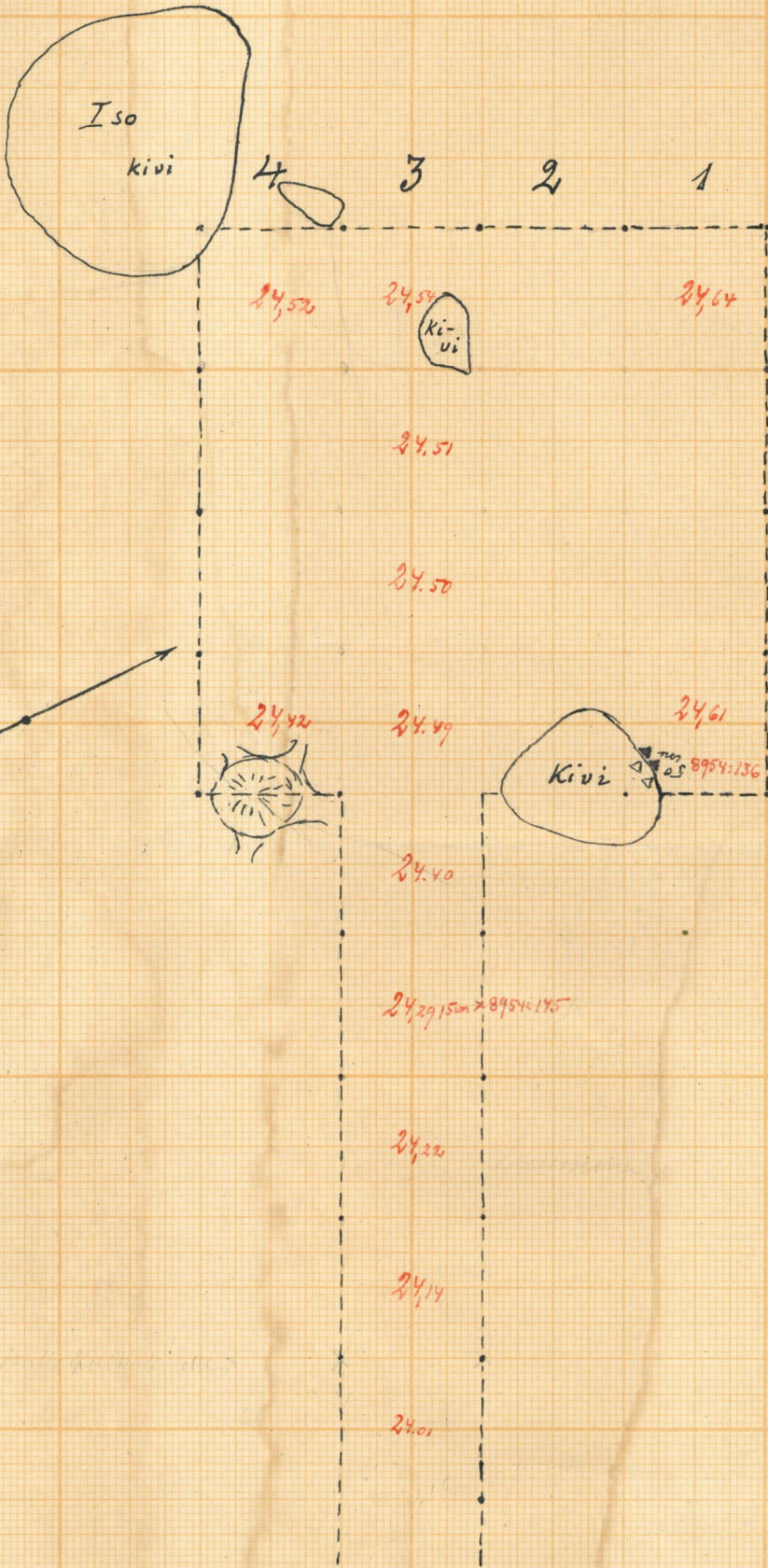
Kartta 4.

LAPPTRÄSK

Fällisalmimäen kivi-
kautinen asuinpaikka

Kaivausalue III

A. Europaeus / 9 1928



I
II
III
IV
V
VI
VII
VIII
IX

Kartta 5.

Lappträsk
Fällis m al m
Kairausalue II.

2 cm = 1 m.
A. Europaeus 8/9 28.

23.96.

3.52

23.57

22.79



1. Lappträsk, Lindkosken kylä, Kronhagan Heim-^{lev. 6929.}backen (↓ metsänreunassa näkyvästä Kronhagan talosta vasemmalle) jokseenkin etelästä jääni Lindkosken aukealta katsottuna.



2. Silvastasin hiikkakuoppaa, kuopan ⁶⁹³⁰ pohjois-
luoteiselta reunalta katsoen; kaivausalue
I kuvassa näkyvästä miehestä oikealle.
4/9. 1928.



3. Silvastasin hiikkakuoppa etelä-lounästä
päin. Kaivausalue I näkyy kuvan oikeas-
sa reunassa. Koko etuosa on kivikautista
asuinpaikka-alueita.
11/9. 1928.



4. Kaivausalue I joks. etelästä päin. ⁶⁹³²
9/9. 1928.



5. Liesi kaivausalueella I, runduissa
C-D: 10-11, eteläkaakosta päin. ⁶⁹³³
6./9. 1928



6. Kockuoppa β etelälounasta päin. ⁶⁹³⁴
Kaivajat (Ahtori Joh. Hastig ja työmies
Emil Pirén seisovat kuopassa).
11./9. 1928.